

Wstęp

Oddajemy Państwu do rąk trzeci tom Zielonogórskich studiów demograficznych. Tym razem autorzy monografii zmierzali się z trudnym zagadnieniem korelacji jakości i warunków życia z procesami demograficznymi. W dziejach obserwujemy stopniową poprawę warunków życia człowieka. Wraz z poprawą warunków bytowych od XIX wieku pojawiła się również poprawa opieki medycznej, stanu wykształcenia, świadomości, nastąpiła także zmiana ról społecznych. Lepsze warunki życia spowodowały silną chęć ich utrzymania, co paradoksalnie przyczyniło się, po chwilowym wzroście liczby dzieci, do znaczącego spadku liczby urodzeń i posiadanych dzieci¹. Decyzja o urodzeniu dziecka często jest wypadkową rozważań ekonomicznych: Czy opłaca się urodzić dziecko? – i coraz częściej partnerzy decydują, że nie². Tomasz R. Malthus pisał na przełomie XVIII i XIX wieku, że bogaci ludzie mają coraz mniej dzieci, ale tych jest niewielu w społeczeństwie, za to biedni, pomimo, że nie mają ku temu środków ani warunków, rodzą częściej i więcej³. Wielu odmawiało słuszności tezom Malthusa, ale dziś widzimy, że bogate społeczeństwo europejskie wyludnia się, a dzieci rodzi się coraz mniej. Wszak już wspomniany pastor pisał: „silniejsza siła wzrostu ludności jest hamowana, a faktyczna ilość ludności jest utrzymana na równym poziomie z ilością środków utrzymania, dzięki działaniu nędzy i występku”⁴.

Zainteresowanie pojęciem jakości życia i analizą warunków funkcjonowania społeczeństw datować można na czasy starożytne. Starożytni filozofowie w swoich dziełach podejmowali rozważania dotyczące uwarunkowań szczęśliwego życia. W naukach humanistycznych i społecznych analizy dotyczące jakości życia pojawiać zaczęły się na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku, chociaż zakres prowadzonych badań ma bardzo ogólny i szeroki zasięg – od rozumienia pojęcia w sensie konsumpcyjnym (np.: posiadanie dóbr), stosunków między ludźmi, jakości środowiska naturalnego, możliwości uczestnictwa kulturalnego i spędzania wolnego czasu, ochrony zdrowia i zabezpieczenia społecznego po analizę elementów związanych z subiektywnym odczuwaniem satysfakcji życiowej i stopnia realizacji życiowych potrzeb.

---

¹ Obok innych czynników oczywiście należy wymienić wzrost opieki ginekologicznej i położniczej, a także szczepienia dzieci, dzięki czemu kobieta nie musiała rodzić wiele dzieci, by z nich przeżyło jedno lub dwoje.

² W II poł. XX w. powstało wiele ekonomicznych teorii dzietności, m. in. Harveya Leibensteina, Gary Beckera, Phillipa Longmanna czy Johna Ch. Caldwell. O tego typu dywagacjach pisał także już pod koniec XVIII wieku pastor angielski T. R. Malthus, *Prawo ludności*, Kraków 1925, s. 64.

³ Por.: A. Krzyżanowski, *Przedmowa*, [w:] T. R. Malthus, *op. cit.*, s. 27.

⁴ T. T. Malthus, *op. cit.*, s. 90.

W niniejszej publikacji autorzy opracowań charakteryzują warunki funkcjonowania społeczeństw w wielu zróżnicowanych wymiarach, uwzględniając zarówno wskaźniki obiektywne, jak i subiektywne.

Monografia została podzielona na dwie części – w pierwszej przedstawione zostały teksty odwołujące się do warunków funkcjonowania społeczeństw w perspektywie historycznej, w drugiej – wymiary jakości współczesnego życia. Część historyczną rozpoczyna tekst Jarosława Kuczera dotyczący tworzenia nowych elit arystokratycznych na Śląsku od XVII wieku. Kolejny artykuł Olgi Domińskiej analizuje wiek zmarłych osób w Małopolsce w czasie zaraz z początku XVIII wieku. Państwo pruskie zostało opisane w dwóch artykułach, pierwszy autorstwa Małgorzaty Konopnickiej omawia migracje śląskich urzędników i oficerów w XVIII i na początku XIX wieku, drugi Hanny Kurowskiej to omówienie warunków życia i struktur społecznych w miastach i wsiach Nowej Marchii na początku XIX wieku, scharakteryzowanie wielkości rodziny oraz dymu, a także omówienie stanu oświaty, medycyny i ubezpieczeń. O migracjach chłopów w drugiej połowie XIX wieku i na początku XX pisze Tomasz Jaworski w kontekście marzeń o lepszym życiu. Ewelina Kostrzewska prezentuje w swoim artykule rolę kobiet w kształtowaniu jakości życia ziemiaństwa polskiego. Zwyczaje ludności związane z zakładaniem rodziny w jednym z regionów Słowacji, Podpolania, omawia Jan Golian. O trudnych powrotach Czechów ze Stanów Zjednoczonych po 1918 roku mówi tekst Jaroslava Vaculika. Ostatnią publikacją w tej części tomu jest praca Arkadiusza Rzepkowskiego, który przedstawił strukturę zawodową ludności województwa łódzkiego w okresie międzywojennym.

Drugą część tomu rozpoczyna tekst Iwony Goździckiej, w którym autorka prezentuje wybrane charakterystyki województwa lubuskiego dostępne w zasobach statystyki publicznej. Małgorzata Wróbel w swoim opracowaniu ukazała poziom zróżnicowania sytuacji na rynku pracy w miastach 100 tys. i większych oraz dokonała wyodrębnienia grup miast podobnych ze względu na zmienne rynku pracy w latach 2000 i 2010. Wyniki badań nad poziomem życia w porównawczych analizach dla 14 krajów Europy Środkowo-Wschodniej prezentuje Marta Kuc. Aleksandra Jawornicka-Nowosad podjęła się charakterystyki różnych rozwiązań dotyczących godzenia życia rodzinnego z pracą zawodową, traktując zjawisko jako jeden z kluczowych wymiarów decydujących o jakości życia społeczeństwa. Zmieniająca się sytuacja demograficzna stawia nowe wyzwania dla funkcjonowania wąskich kategorii społecznych – do takich zaliczają się kobiety dojrzałe. Tej kwestii szerzej przygląda się Beata Trzop. Jerzy Leszkowicz-Baczyński analizując kwestie związane z rynkiem pracy dokonał charakterystyki bilansu korzyści, jakie w tej sferze warunków życia wynikają z bliskości

niemieckiej granicy. Charakteryzując wielość wymiarów jakości życia, opracowanie autorstwa Doroty Szaban koncentruje się na analizie stopnia, w jakim mieszkańcy województwa lubuskiego wykorzystują internet w swoim codziennym funkcjonowaniu. Podstawą analiz empirycznych w tym zakresie są wyniki Lubuskiego Sondażu Społecznego. Sondaż ten stanowi również podstawę analiz Marii Zielińskiej, która w swoim artykule poszukuje odpowiedzi na pytania o to, czy województwo lubuskie jest postrzegane przez jego mieszkańców jako miejsce przyjazne do życia, a także wskazuje czynniki regionalne i indywidualne warunkujące te oceny. Tę część rozważań nad wskaźnikami i wymiarami jakości życia współczesnych społeczeństw zamyka artykuł Żywii Leszkowicz-Baczyńskiej, która dokonuje analiz samooceny własnego stanu zdrowia oraz deklaracji Lubuszan odnośnie podejmowanych przez nich zachowań prozdrowotnych.

Mamy nadzieję, że niniejsza publikacja pozwoli na zrozumienie uwarunkowań zachodzących współcześnie procesów demograficznych (m.in. depopulacja Europy) i ich ścisłą zależność od jakości i warunków życia.

Hanna Kurowska, Dorota Szaban